

ТИМУР І ОЛЕНА ЛИТОВЧЕНКИ

**КНИГА
ВІДЛИГИ
1954–1964**

МИРУ—МИР

101 РІК УКРАЇНИ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2019

Передмова

Сфіра Даат¹. Поза простором і часом

Від нескінченності й до нескінченності простягалася невисока, тоненька й надзвичайно міцна подоба сяючого золотавого лека меча, з обох боків облямована м'якими пухнастими хмарами кольору освіжаючої літньої грози. В каскаді тонких світлів місцеві гострослови жартома прозвали блискуче вістря «лезом Оккама»². Авжеж жартома — бо сам метр Вільям Оккамський був би дуже здивований тією обставиною, що щось передвічне пов'язали з його скромним земним ім'ям.

Навіщо існувало оте леко меча, занурене в грозіві хмари?

Дуже навіть просто.

Напередодні земного втілення для будь-якої душі вкрай важливо з'ясувати, наскільки у неї розвинене відчуття міри й балансу. Адже наслідки його порушення згубні. Пам'ятаєте, чим скінчив цар Валтасар, перед яким просто з повітря виникла загадкова рука й накреслила на стіні напис:

מִנָּה מִנָּה תִּקַּל וּפְרִטִין³

¹ У Кабалі відповідає таким поняттям, як «зв'язок», «осягнення», «пізнання», «співпричетність», «усвідомлення».

² Принцип логіки, приписуваний середньовічному філософу Вільяму Оккамському (Вільгельму з Оккама, що в англійському графстві Суррей), який обмежує кількість припущень мінімально необхідною. В оригіналі формулюється наступним чином: «Різноманіття не слід припускати без необхідності».

³ Мене, мене, текел, упарсін (давньоєвр.) — «калька» з арамейської, яка буквально перекладається «міна, міна, шекель [і ще] півміни». Тут згадуються розповсюджені міри ваги: міна — давньогрецька і близькосхідна, шекель — близькосхідна. Однак використовуючи синонімічні значення цих слів, біблійний пророк Даниїл прочитав цю фразу в інший спосіб: «Обчислено, обчислено, зважено та розділено», — і на цій основі розтлумачив подальшу долю царства Валтасара (Книга пророка Даниїла, гл.5).

От чим обертається порушення балансу — крахом усього, що тобі дороге, обнуленням усіх твоїх земних досягнень!

Тому задля з'ясування міри власної розвиненості душі приходили у сферу Даат, ставали на «лезо Оккама» і якомога швидше бігли-ковзали з нескінченності в нескінченність, розкинувши руки. При цьому на праву долоню їм повсякчасно падали речі впорядковані, на ліву — хаотичні. Тоді, коли це ставалося, було вкрай важливо врівноважити набуту річ її протилежністю:

- логічне — осяянням;
- прояв сили — проявом милосердя;
- закон — благодаттю;
- здатність утримувати — прагненням давати.

Хто встигав зробити це — той продовжував мчати лезом з нескінченності в нескінченність. Хто не встигав — утрачав баланс і падав або праворуч у приховану за хмарами сферу Біна¹ чи в сферу Гвур², або ліворуч у сферу Хохма³ чи в сферу Хесед⁴. При бажанні забіг «лезом Оккама» можна було повторити, причому неодноразово, проте результат був майже незмінним. Нарешті остаточно переконавшись, до порядку вона тяжіє чи до хаосу, а також з'ясувавши тривалість перебування на «лезі», душа починала готуватися до відповідного земного втілення. Ось, власне, і вся кабалістична містика, довкола якої там, у земному світі, накрутили хтозна яких дурниць.

З-поміж цілого сонму інших душ «лезом Оккама» тепер нісся веселий молодик з серйозними очима. Ну-у-у, як, себто, молодик... У тонкому світі вік був абсолютно відносним, яку подобу хто хотів мати, таку й мав. Це стосувалося абсолютно всіх зовнішніх рис і всіх деталей одягу, тому фіксуватися на них — тільки час гаяти. У сфері Даат душі пізнавали одна одну в зовсім інший спосіб — через внутрішнє тяжіння чи відштовхування.

А зовнішність можна було змінити будь-коли. Дехто навіть навмисно «перекроювався» щомиті: зі старця на дитину, потім на

¹ Розуміння.

² Сила.

³ Мудрість.

⁴ Милість.

огрядну жінку, потім на худорлявого юнака, на літнього чоловіка, на дівчину... і знов, і знов... Утім, наш веселий молодик вважав за краще незмінно зберігати серйозність в очах навіть під час забігу «лезом Оккама». І навіть при тому, що на бігу спокійно й розважливо розмовляв з Багряним Янголом:

— Отже, ця місія пропонується мені?

— Тобі, так.

— І це високе рішення, кажеш?

— Не просто високе — найвище!

— Особисто Всемогутній?..

— Особисто Суцций найменші деталі затвердив.

— Висока честь!

— Авжеж. Таке не кожному довірять.

— А чому саме мені? Чому не іншому комусь?

— Бо ти вже майже досягнув середини нескінченності.

— Майже середина «леза Оккама». Майже... Х-ха-а-a!.. Оп-па-а-a!..

Коли молодик зауспіхався, то на його лівій руці нізвідки раптом виникла чималенька порція осяння: розмита потоками весняних талих вод земляна дамба осідає, і нестримні маси сморідно-чорного глею проливаються апокаліптичним потоком на натовп людей, які все ще перебувають у повному невіданні. Щоб не втратити рівновагу і продовжити біг-ковзання, молодикові довелось шалено вигнутися праворуч і зачерпнути з пухнастих грозових хмар повну пригорщу розуміння причин майбутньої трагедії.

— От бачиш, як вправно ти впорався! — радісно похвалив молодика Багрянний Янгол.

— Але ж все одно це ще не середина, а лише МАЙЖЕ середина, — скрушно зітхнув молодик. Під дією скрути його десниця хитнулася донизу, довелося негайно врівноважуватися веселощами на лівій руці.

— Переважна більшість душ не дістається навіть сюди. А ти майже дістався... вкотре вже, нагадай, будь ласка?..

— Це сімнадцята спроба.

— От бачиш! У тебе вистачило впертості аж на сімнадцять забігів.

— Подейкують, нібито такий собі Гаутама Сіддгартха здійснив не якісь там сімнадцять, а цілих сімдесят тисяч спроб і все ж таки спромігся досягти нескінченності. А досягнувши — пішов на втілення і став Буддою.

— Ну, ти ж розумієш, що це лише жарт...

— З якого дива я маю це розуміти?

— Бо світ влаштований так, що розвиток душі можливий тільки в найнижчому — в земному світі.

— А як же сімдесят тисяч спроб Гаутами?

— Кажуть же тобі: це жарт! Його душа пройшла земний шлях...

— Ну, тоді підкиньте мені такий земний варіант, щоб я теж став Буддою!

— Станеш, тільки не одразу, а поступово.

— А прискорити хіба не можна?..

— Кожній людській душі пропонується завдання, яке вона здатна виконати на межі напруги. Така ціна розвитку. Наприклад, ти все ще не дістався середини «леза Оккама»...

— Краще не треба про це, бо я...

Однак було вже надто пізно: нагадування про попередні невдачі вивело молодика з рівноваги. Він відчайдушно змахнув правою рукою, марно намагаючись ухопити жменю величі, й полетів шкереберть у хмари ліворуч, лишаючи за собою в золотавому повітрі туманно-мінливий слід.

Багрянний Янгол наздогнав його, лише коли молодик зупинився в яскраво-смарагдовій сфері Нецах¹. Себто, як зупинився... Прилип на малахітовій стелі — якщо тільки можна було в цьому світі вести мову про «верх» і «низ».

— Чотириста п'ятдесят! Вітаю з досягненням.

Розпластавши ошатні, з полум'янистими кантиками багрянні крила по шовковисто-трав'янистій хмарній поверхні, посланець прилаштувався «валетом» поруч із молодиком.

— Чотириста п'ятдесят земних діб... Пхе! Бувало й більше — наприклад, цілих чотириста сімдесят п'ять.

— А чотириста двадцять п'ять?..

¹ Перемога.

— Так, одного разу.

— Ну, тоді у тебе нормальна статистика, в якій чотириста п'ятдесят — це твоя особиста золота серединка.

— Золота... як і все в сфері Даат, — зітхнув молодик.

— А чому невесело? — спробував підбадьорити Багрянний Янгол.

— Сам знаєш, чому. Бо чотириста з плюсом — це рівень Розуму. А я хочу дотягнути рівня Любові.

— Ага-а-а! А вселенська Любов — це п'ятсот діб бігу «лезом Оккама»...

— Так, Любов — це п'ятсот. І не на йоту менше.

— Ну, отож у теперішньому втіленні випаде тобі шалене кохання! Поєднаєш серце з призначеною тобі — досягнеш рівня вселенської Любові.

— З коханою разом? — Молодик недовірливо скосив очі на Багряного Янгола... і мимоволі розсміявся під його хитрим поглядом, відповідаючи: — Знаємо ми ці ваші земні шлюби. За попередньою змовою й рішенням батьків нареченого та нареченої, під суворим наглядом ієрея, мулли чи рабина... чи шамана... чи кого там ще!.. Знаємо цю «любов», коли все регламентовано, все вивірено, все... І все не тобою! Тьху!!! Не Любов це, а суцільна мука. Я такого не хочу.

— Між іншим, доки ти тут «лезом Оккама» бігав-ковзав, там, у земному світі, багато чого змінилося. Нині там настала точнісінько середина двадцятого століття, доки дійде до твого втілення, ще з десяток років мине.

— І що з того?..

— А ти подивись, подивись сам.

З янгольської десниці злетіла червонувато-рожева кулька, підпливла до молодика, безшумно вибухнула перед самісіньким його обличчям і повільно розпливлася рубіновим маревом. Коли серпанок розсіявся остаточно, стало очевидним, наскільки стурбувався молодик:

— Гм-гм-м-м... Отакої! Отже, все якраз навпаки?

— Сам бачиш, нинішнє століття поставило все з ніг на голову.

— Загальну зневіру мені доведеться компенсувати вірою у власну місію, якій нема звідки взятися?! Ого...

— В такій халепі ти ще не бував, хіба ні?

— Ні, ще не бував. Справді дуже цікаво!

— А це ж і є збалансованість. От подумай тільки: у тебе чотириста п'ятдесят, чисте земне кохання додасть іще півсотні — ото й досягнеш у підсумку саме п'ятисот. А це вже не Розум — це та сама вселенська Любов. А далі за нею буде Радість, потім Гармонія і нарешті Просвітлення... Тепер уторопав, що у тебе попереду? — посміхнувся Багрянний Янгол.

— Ні, тут явно ховається підступ, — вперто мотнув головою молодик.

— Чому ти так вирішив?

— Якби треба було зупиняти катастрофу, я б зрозумів, а так...

— Вибач, я не врахував, що ти все ще на рівні Розуму. Хочеш відчути вселенську Любов? Нумо мерщій за мною!!!

Від потужного помаху багряних, з полум'янистими кантиками крил повітрям покотилися сапфірові хвилі, однак ні Янгола, ані молодика в сфері Нецах уже не було. Обидва провалилися в мертвотно-чорний морок пекла.

Берег Озера Непролитих Сліз. Поза простором і часом

— Вона... важка, немов свинець! Ні-ні... швидше, немов ртуть. Тільки ртуть не срібляста, а попелясто-чорна. І ще облікає льодовим холодом.

Молодик нахилив руку. Важкі краплі скотилися пальцями, упали на поверхню озера, схожу на поліровану базальтову плиту. Від цього по чорній рідині пішли на всі боки рівні концентричні кола... І знов все виглядає мертвим! Вічно мертвим. Вічно!..

— Озеро Непролитих Сліз. Звідки така дивна назва?

— Ніхто вже не пам'ятає точно, — Багрянний Янгол спочатку трохи розправив, потім якнайзручніше склав на спині розлогі крила, що в одвічному пекельному мороку здавалися брудно-брунатними. — Мене ж особисто влаштовує наступне пояснення. Коли людина плаче, то відчуває полегшення. Отже, пролиті сльози полегшують її стан. Натомість сльози не виплакані — це од-

вічний неблаганний біль. Тому ці сльози важкі, немов свинець чи чорна ртуть. І пекучо-льодяні. Сподіваюсь, ти мене зрозумів.

— Таким чином, ці негідники хочуть...

— Так, вони прагнуть, аби живі забули про все це. Отож саме забуття і є причиною катастроф, які триватимуть одна за одною, доки хтось не розірве цей ланцюжок. Тоді сльози проллються і настане полегшення.

— І це маю зробити я?

— І це зробиш ти. Вже не з міркувань Розуму — з Любові до людей!.. Чи з'являється у тебе передчуття Любові тепер, у цьому пекельному місці?..

— Стривай... Наскільки мені відомо, у Вирії біля Суцього відпочивають улюблені Його пророки — Кобзар і Каменярь. Чому я, чому не вони?

— Суцому видніше. Він стверджує, що час пророків ще не настав, що дорогу для них хтось має проторувати, підготувати.

— Як Іван Хреститель для Христа?

— Отож наперед пророків до народу цього були послані поети, наділені неабиякими талантами. Однак усі вони злякалися. Всі до одного.

— А чим я кращий від поетів?

— Упертістю. Сімнадцять спроб. У земному вимірі лише на забіги «лезом Оккама» ти витратив більш ніж два земних десятиліття. Окрім того, попри наявність Вищого запрошення, ти відмовився йти як до християнського раю, так і до буддійського Поля, Сповненого Щастя.

— Щоб подорожувати нескінченною жовтавою піщаною доріжкою серед ланів троянд або купатися в нирвані посеред діамантового блиску?! Пхе! Не треба воно мені. Цього прагнуть ті, хто шукає блаженного спокою. Я ж краще нескінченим «лезом Оккама» побігаю.

— Ну, от бачиш, який ти!

— Ну, таким вже мене створили... Але ж я знаю правила: народившись там, у грубому світі, я забуду про все це: і про десять сфірот, і про пекло, і про Озеро Непролитих Сліз. Я про все це забуду!..

— Тобі нагадають. І зв'язком забезпечать.

— Зв'язком... Пхе!.. — молодик підібгав губи. — Знаю я цей зв'язок. Процес набуття його — це смертельний ризик.

— Ти ж знаєш, що смерті немає, — розсміявся Багрянний Янгол.

— Це я тут знаю, а там, на Землі...

Однак цієї миті сталося щось непередбачуване: базальтово-чорною поверхнею Озера Непролитих Сліз раптом покотилися концентричні хвилі, потім десь усередині озера з непроникно-чорної води висунулася кістлява, обтягнута сніжно-білою шкірою рука. Між розчепіреними пальцями на мить спалахнув неприродно-мертвотний вогник... який раптом сяйнув так, що очам зробилося боляче!!! Тоді пальці склалися в щіпку, й сніжно-біла рука знов занурилася в непроникно-чорну воду.

— Це знак тобі, — прорипів Багрянний Янгол. — Крізь смерть і лід пронеси полум'я, що прожене пільму. Ти виконаєш цю місію, упертюху, проторуєш шлях іншим. Вам торували попередники, настала ваша черга. До того ж там, у грубому світі, ти працюватимеш не один. Вас буде багато...

Молодик не відповів. Важко дихаючи, він дивився на те місце посеред Озера Непролитих Сліз, де щойно зникла примарно-біла рука.

1954

Візит до Поетеси

Бульвар Тараса Шевченка, Київ, 30 квітня 1954 року

Сьогоднішній день був відзначений знаменною подією — відкриттям на перетині з вулицею Комінтерна величного монумента герою Громадянської війни, звитяжному визволителю Києва Миколі Щорсу. Правду кажучи, поставити пам'ятник червоному комдиву покійний товариш Сталін розпорядився ще в 1936 році, однак цьому завадив підлий, без оголошення війни напад фашистських орд на мирний Радянський Союз. Потім довелося протягом багатьох років піднімати країну з руїн. І ось нарешті сталося!..

1954 рік був двічі ювілейним. По-перше, в січні на всесоюзному рівні широко святкувалося 300-річчя возз'єднання двох народів-братів — «меншого українського» і «великого російського». Тепер виглядало особливо символічним, що бронзовий Богдан Хмельницький, виїхавши на площу перед Софією Київською і простягнувши бронзову булаву вбік Москви, немовби казав: «Навіки разом». Ну так, японський шпигун товариш Постишев намагався посунути статую гетьмана-об'єднувача куди подалі... Добре, що не посунув! Бо тепер, ніби отримавши від нього історичну естафету, бульваром Шевченка скакав на баскому коні бронзовий Микола Щорс, підтверджуючи: «Так, Богдане, навіки разом за щастя всього людства!!!»

По-друге, невдовзі мало виповнитися 35 років від дня героїчної загибелі славетного героя. То як же можна було не виконати святий заповіт покійного вже товариша Сталіна й не увічнити нарешті в бронзі «українського Чапаєва»?! Не можна було допустити такого, ніяк не можна... Тому зібралися найкращі українські скульптори, відлили величну кінну статую, а найкращі

архітектори встановили її на постаменті, де красувався колись монумент графу Бобринському. Але тепер настав час нових героїв! Українському народові потрібні не багатії-цукровари і не всякі різні граф'я, а справжні народні герої, які проголошують віковичну єдність з Росією.

Звісно ж, теперішньому тріумфу історичної справедливості посприяли дві жінки, присутні зараз на трибуні серед почесних гостей. Молодша зверхньо озирала море дрібних людиськів, які заповнили перекритий для руху транспорту бульвар, і задоволено посміхалася. Ще б пак: це ж не якийсь там міфічний божок — це її власний батько, відлитої у бронзі, віднині нестиме в народ добру звістку про скоре торжество комунізму в усьому світі!

Старша ж, сухорлява, міцна й підтягнута, без жодного сивого волоска в чорно-смоляній зачісці, трималася трохи позаду, при цьому невідривно дивилася на молодшу і думала: «Молодець, Валентино, молодець, дочко! Прекрасну дитину народила я від мого коханого дурбеліка Миколки, добру полум'яну комуністку виховала йому на зміну. Все в житті зробила правильно. Тепер ось навіть пам'ятник цей встановлено. Ех, і добре ж життя прожило наше покоління!..»

Київ, липень 1954 року

Близько полудня суботи 3 липня стрімкий рухливий натовп виніс із будівлі Залізничного вокзалу на Вокзальну площу двох чоловіків доволі пересічної зовнішності, в яких дуже легко вгадувалися селяни. Втім, оскільки «селянську» зовнішність мала більша половина новоприбулих до республіканської столиці, то ця парочка майже нічим особливим не вирізнялася на загальному тлі.

Саме майже... Бо старший з цих двох чоловіків (судячи за різницею в віці, очевидно, — вже літній батько) мав скалічену праву руку, на якій бракувало великого пальця, а від вказівного лишилась одна-єдина фаланга. На щастя, і сам літній селянин, і його син мали за плечима старі на вигляд, потерті й вилинялі брезентові солдатські сидори, бо носити речі в фанерній валізі, як багато хто з пасажирів, з такою рукою було б незручно. Зупинив-